

**Допълнителната подкрепа и психичната грижа за учителите –
значима част от *Модела за организиране на процесите за изграждане на
приобщаваща училищна среда* на Център за приобщаващо образование**

© Автор: *Стефка Чинчева*

Психолог, Специалист обучение и развитие

Център за приобщаващо образование

От опита, който Център за приобщаващо образование (ЦПО) има в работата си на терен в българските училища, както и от близкия поглед върху международния опит и литература, онова, което прави силно впечатление е засилващата се обществена тенденция, много присъща и на съвременното, в което живеем – да се подхожда към учителите „консуматорски“. В настоящето учителите са възприемани като хора, които са длъжни да предлагат качествено образование за всяко дете, независимо от условията, в които се случва това, подготовката, която имат, подкрепата, която получават или не получават учителите и все по-изискващата среда, която настоява за приемането на различието между хората. Подобно мислене често достига до гротескни измерения и тогава можем да чуем в общественото пространство говорене, което третира учителите като средство, а децата като обект, върху който се „прилага“ образованието.

Нито учителите, нито децата, нито самият процес на учене са „неща“, които могат „да се случват“ на всяка цена. Всъщност дехуманизирането на хората и превръщането им в обекти на една система е прием на тоталитарните режими. Отпадането на външния контрол на даден режим и ограничения не би могло автоматично да доведе до усещане за свобода и възможности за това отделния човек да се възползва от нея. Нещо повече – новото време донася със себе си и нови очаквания и изисквания към функциите на учителите – от средство за пропаганда на дадена политическата власт в миналото, те трябва да се превърнат в носители на демократична свобода в настоящето. Днес част от обвиненията на обществото към учителите – за това, че са с остаряла ценностна система, която трябва да се „промени“ в подкрепа на приемане на различието в новото време, са симптом на същата тази дехуманизация.

По-долу са обобщени накратко изискванията на времето в период от 30-на години и трансформациите, които трябва да преживеят учителите, за да се впишат в настоящето.

© Център за приобщаващо образование 2016

ПРЕДИ

- ✓ Да са част от общото и в синхрон с него;
- ✓ Да следват колективния идеал и да му служат със средствата, с които разполагат – педагогическите си практики;
- ✓ Да установяват контрол за целите на установения ред;
- ✓ Да изискват послушание и уважение от учениците;
- ✓ Да избягват конфликтите;
- ✓ Да се стремят към изграждане на колективизъм и т. н.

СЕГА

- ✓ Да са „в час“ с времето;
- ✓ Да са подготвени да работят с деца с много и специфични увреждания;
- ✓ Да могат да обучават всички деца;
- ✓ Да приемат различието и да са толерантни към многообразието от идеи и мнения;
- ✓ Да са емоционално отзивчиви;
- ✓ Да се учат през целия си живот;
- ✓ Да общуват с всички родители;
- ✓ Да насърчават самостоятелност и свободомислие и т. н.

Част от тези изисквания към учителите са взаимоизключващи се и диаметрално противоположни. Трудност представлява само по себе и очакването, че трансформацията в мисленето на учителите „трябва“ да се случи мигновено след падането на външните бариери или приемането на новия закон например.

Психолозите знаем обаче, че процесите на политически и икономически свободи не протичат паралелно с процесите в психичното им преживяване от хората. Това е така, защото осмислянето на колективната история и стратегиите за справянето с последствията на действителни събития са много лична и индивидуална работа на всеки човек, която се движи със свое собствено темпо.

Историята на България, както политическа, така и всяка друга, е част от историята на процесите, които се случват в света. Настоящите тенденции в образованието, свързани с мисленето около приемането и третирането на различието между хората като нещо желано, също е част от световната история. Процесите на сегрегация в България, и не само, са още един фактор, който поставя под въпрос възможността днес да живеем с различията между хората по много естествен и лесен начин. Много наивно и незряло е да се счита, че е част от човешката природа да приема онова, което не познава в лицето на другия като богатство, защото преди да се превърне в такова различието на

© Център за приобщаващо образование 2016

другия се идентифицира като застрашаваща опасност. Човешката история на конфликти и противоречия между хората, включително изпълненото с напрежение настояще в Европа, доказват това.

Предизвикателствата днес, свързани с легитимния достъп на деца с различни образователни потребности на територията на едно училище, са част от живота на всяка една класна стая и учителите са първите, които усещат това. Наред с факторите, които може да отнесем на времето и обществата, в които живеем, съществуват и такива, които са по-скоро специфика на самата учителска професия. Според едно изследване на Дей (Day, 2009) след 16-тата година от практикуването на учителската професия настъпва сериозна криза в мотивацията на учителите. Тази криза се изразява в нарастваща неудовлетвореност от работата, напрежение на работното място и предизвикателства в поддържането на ангажираността на учителите. Когато по време на обучения тази статистика бъде съобщена на българските учители, мнозина от тях споделят за подобна криза в своя професионален живот, а повечето са категорични в това, че наблюдават подобни на гореописаните симптоми по време на целия си професионален живот, в някои случаи дори много по-рано от посочения в изследването период. Убедени сме в това, че там където има учители, там ще чуем и оплакванията им, свързани с професионално прегаряне и загуба на мотивацията и смисъл за работа в определен етап от професионалния им живот – географските ширини за тази статистика са без значение.

Въпреки красноречивата статистика, в литературата и практиката на различните училища по света не се случва често да се срещат програми за промоция на психично здраве и превенция на симптоми, свързани със стреса и професионалното прегаряне на учителите. Тук-там се срещат откъслечни усилия в тази посока, предлагащи ежедневната употреба на различни упражнения за намаляване на стреса на работното място. По-голямата част от тези упражнения предлагат физическа активност, фокус върху телесните преживявания (напр. старание да използваме повече ръката, която не е водеща за нас), отместване на вниманието върху нещо в обкръжението и фокус върху „тук и сега“ (Bays, 2011). Подобен тип упражнения, свързани с усилия за по-голяма осъзнатост и присъствие в настоящето са доказали своята краткосрочна ефективност за намаляване нивото на стреса и възвръщане на усещането за контрол (един от симптомите на професионалното прегаряне е усещане за безпомощност). Каквито и техники за симптоматичното освобождаване на учителите от напрежението, което изпитват да им предлагаме, централно място в разбирането на ЦПО за допълнителна подкрепа и грижа за учителите, заема по-задълбочения подход, разбиране към това как функционира човек изобщо и какво е онова, което му донася качествена промяна – интересът, вглеждането и усилията в посока на това да опознаеш себе си.

Допълнителната подкрепа и грижа за психичното здраве на учителите е една от най-значимите, иновативни и същностни за философията на ЦПО промени, които трябва да се случат в българското училище, за да се говори за изграждането на приобщаваща училищна среда. Ние в ЦПО считаме, че за да се назове едно училище приобщаващо, то трябва се опитва да осигури необходимата подкрепа и условия за развитие както на децата в него, така и на възрастните. Грижата за психичното здраве и добруването на учителите на работното им място е индикатор за това, че училището полага усилия за това. Едно от нещата, в които ние от ЦПО сме убедени е, че няма човек, който би могъл да бъде подкрепящ, ако той самият не се чувства подкрепен. Причината, поради която на учителите трябва да се осигурява среда, която е чувствителна към преживяванията им не е само тази, че така те биха предлагали по-качествено образование на учениците си. Основният довод в подкрепа на изграждането на една грижовна работна среда, за която всяко училищно управление трябва да мисли, е това, че учителите са на първо място хора, чиято професия ги поставя в ситуации на ежедневен стрес и изправя пред трудности, с които не всеки човек има ресурса да се справи сам. Учителите са преди всичко хора със свои собствени преживявания, стремежи и тревоги и като такива, имат нужда от среда, която да отчита това.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Bays, Chozen Jan, MD, 2011, How to Train a Wild Elephant, Shambhala Publication, Inc.
2. Day, C., 2009. A Passion for Quality: Teachers Who Make A Difference. Tijdschrift voor Lerarenopleiders.

Текстът е включен в *Методологията за допълнителна подкрепа и психична грижа за учителите* и е част от *Модела за организиране на процесите за изграждане на приобщаваща училищна среда*, разработен от Център за приобщаващо образование, в рамките на програмата „Едно училище за всички“, с подкрепата на фондация „Америка за България“.